

Velký konzumní mejdán je u konce

Končí nám Evropanům zlaté časy a máme se připravit na sešup do propadliště dějin? Proč Spojené státy nejsou stejně rovnostářské jako Evropská unie? A jaký měli v historii vliv na konce civilizací úředníci a přebujelá byrokracie? Český biolog, antropolog, filozof a spisovatel **profesor RNDr. STANISLAV KOMÁREK (65), Dr.**, už před časem provokativně popisoval Evropu stojící na rozcestí. Kam se podle něj vydáme a co nás v nejbližší budoucnosti čeká?

■ Ještě před energetickou krizí a válkou na Ukrajině jste v rozhovoru pro týdeník TĚMA popisoval, že svět je poněkud rozdechvélý. Dokonce jste to přirovnával k období těsně před první světovou válkou, pro něž se v Evropě kvůli bezstarostnému životu, trvajícím míru, ekonomickým úspěchům a rozkvětu kultury vžilo označení Belle Époque (francouzsky Krásná doba). I tehdy pak ale najednou začala mezi lidmi drnčet podivná blbá nálada, napětí, pocity stísněnosti, rostl i počet sebevražd a nikdo nevěděl, proč to tak je, neboť pro vypuknutí první světové války nebyly žádné racionální důvody a Evropa zažívala dobu hojnosti. Přesto mezi lidmi narůstala nervozita a podrážděnost. Moudré hlavy to vysvětlují tím, že tehdy ztratila naše civilizace dlouhodobý cíl a vizi. Ideály, které by ji hnaly vpřed. Je to nyní podobné?

Od začátku virové kampaně v roce 2020 mi bylo jasné, že přichází přelomová doba skutečně nějak podobná roku 1914. Velký konzumní mejdan je u konce, mění se naše vnímání. Samozřejmě můžete namítnout, že první světová válka byla mnohem krvavější, než jsou prozatím válečné události dneška. Zprávy, jimiž jsme zásobováni, sice neukazují, že se lidskými životy šetří, nicméně jatka jako u Verdunu to zatím nejsou. (Jedna z největších bitev první světové války se odehrála u francouzského města Verdun mezi armádami Francie a Německa a trvala od února do prosince 2016. Padlo v ní přes 300 tisíc vojáků a další skoro milion byl zmrazen. Dostala kvůli tomu přezdívku „ver-

▼ V Evropě klesá životní úroveň, firmy ztrácejí konkurenceschopnost či odcházejí (třeba z Německa do USA), energie jsou drahé, zboží podražilo. Válka na Ukrajině vše jen urychlila, většina ekonomů ale přiznává, že základem problémů je Green Deal, spolu s ním i chybná energetická strategie Německa, jež bylo po desetiletí motorem celé EU, a politika levicového „progresivního neoliberalismu“, který zahodil pragmatismus a začal dělat politiku „hodnot“, ať to stojí, co to stojí. Ruku v ruce s tím jde i tažení proti kapitalismu, především na západních univerzitách.

dunský mlýnek na maso“, pozn. red.). Nikde není ovšem psáno, že se to nemůže zvrtnout v něco horšího.

■ Zaujalo mě, jak rychle jsme se po prvotním šoku naučili válku, kterou sledujeme v médiích, přijímat. Jak nás už ty zprávy ani neděsí a u řady lidí již ony tisíce mrtvých nezbuzují soucit. Je důvodem jen velká přizpůsobivost lidí coby živočišného rodu a podvědomá snaha mozku řešit jako ohrožení hlavně nová a neznámá věc, na ty starší si zvyknout, a tedy je tím potlačovat?

„S nálepkou nacista si v Rusku nezasloužíte žít.“

Vezmu to trochu z jiné strany. Atmosféra vnímání násilí a těchto konfliktů se skutečně posouvá. Ale trochu jinak, než si myslíte. Jsme najednou mnohem vyhraněnější. Přichází doba, kdy je potřeba proti něčemu bojovat. Kdybych to vyjádřil přepjatě, je to doba „Hrrr na ně!“ (údajný husitský pokřik při bitvě na Vítkově, kdy hrstka bojovníků pod vedením Jana Žižky odrazila křížáky, pozn. red.).

■ Hrrr na koho?

To je přece úplně jedno. Jde o tu zjištěnou atmosféru. Podobně jako byl v nedávné minulosti hon na neočkované, může následovat štvance na kohokoliv jiného. Jde o to, nějaký hon pořádat, a houstnoucí atmosféra tomu nahrává. Sociální síť navíc rozdě-

Matení pojmů, nálepkování a přepisování historie (či její neznalost) doprovází celou historii lidstva. V Evropě, kde je silná enkláva přistěhovalců z Blízkého východu a muslimů, vyvrcholily nyní nálady proti Židům, kteří jsou paradoxně označováni za nacisty. Do šiku podporovatelů palestinského Hamásu, což je teroristická organizace, se zařadili i někteří příslušníci hnutí LGBT, byť v Gaze, kde Hamás vládne, je homosexualita de facto trestná.

lení společnosti umocňují a dovolují lidem snadněji se přimknout k nějaké názorové skupině. Ztotožnit se s nějakým podobným názorem.

■ Přijde mi, že dost tomu pomáhá v obecné rovině i matení pojmů. Žijeme v době, kdy mnozí Izraelcům nadávají do nacistů, podobně označují Rusové Ukrajince, když prý chtějí „jenom denacifikovat“ jejich území. Proč se tohle podle vás děje?

Používání určitých výrazů je symbolické. Když například v Rusku označíte někoho za nacistu, pak kvůli historické zkušenosti to prostě není člověk, který si zaslouží žít. Ale ono to není úplně nové. Nálepkování soupeřů a třeba i politických oponentů se používalo vždycky. Samozřejmě s patřičným pejorativním nádechem. Imperialista, kosmopolita, revizionista nebo například trockista. (Imperialismus je pojem užívaný k označení velmocenské, dobytčácké, expanzivní a militantní politiky. Kosmopolita je v podstatě světoobčan, v negativním smyslu používané jako málo národní nebo příliš elitářský. Revizionista byl v komunistickém výkladu používán jako zpátečník, co nechce revoluční změny. Výrazem trockisté, neboli přívrženci jednoho z vůdců říjnové revoluce v Rusku v roce 1917 Lva Davidoviče Trockého, byli hanlivě označováni odpůrci Stalinoва systému – Trockij kritizoval, že za Stalina vzniká v Sovětském svazu kasta byrokratů, kteří vládnou místo pracující třídy. Stalin ho nakonec po jeho emigraci nechal v Mexiku, kde se usadil, zavraždit... Všechna tahle označení zaznívala třeba v éře sovětských politických procesů a vražd, pozn. red.) V podstatě jde o takové intelektualizující nadávky, jimiž se autoři snaží mnohdy ospravedlnit vlastní šílené jednání, které často přináší násilí.

■ Taktika nálepek a odosobnění (dehumanizace) se záměrně používá i ve válkách, kdy je potřeba u vojáků (i u civilních obyvatel, aby válku podporovali) vyřadit z „činnosti“ soucit. Proto kdykoliv proti sobě v historii stály dvě armády, bylo snazší přesvědčit vojáky o nutnosti zabít, když v nich převládá pocit, že druhá strana nejsou příslušníci stejného „druhu“. Bílí nájezdníci na Divokém západě tudíž nazývali indiány „divochy“ či „rudokožci“, Američané za 2. světové války mluvili o Japoncích jako o „podřadných žlutáčích“ a japonská propaganda zase Američany vykreslovala jako „ty, co jedí děti“. Hitlerovi se podařilo přesvědčit celý německý národ, považovaný tehdy za nejvzdělanější v Evropě, o tom, že Židé jsou méně než lidi a Slované podřadný druh. A i „běžní“ němečtí vojáci pak páchali zvě-

stva. Často se sáhne i po příměru k nějakému obtížnému hmyzu, jako je třeba šváb. S jediným účelem: nevnímat nepřítele jako lidskou bytost...

Jazyk je do určité míry nadstavba nad společenskými emocemi. První je nějaký hněv a nenávisť a ten se musí přetavit v nějaká slova. Když máte na skladě nacistu, fašistu nebo

„Hrrr na ně! Na koho, to není vlastně důležité.“

něco jiného, pak to prostě použijete. Potřebujete vzbudit emoce, a je třeba naprosto jedno, že italský fašismus Benita Mussoliniho a německý nacismus byly v mno-

▼ Podle prof. Komárka je dnešní doba rozdechvélá a lidé nervózní podobně jako kdysi před první světovou válkou. Ta pak tuhle epochu života v relativní prosperitě ukončila. Důvod byl přitom až malicherný. Jak říká dobrý voják Švejk: „Zabili jste mně strejčka, tak tady máte přes držku!“ Spisovatel Jaroslav Hašek ovšem při napsání Švejka udělal jednu chybu a tu pak opakovaly i filmové adaptace tohoto románu. V Sarajevu zavražděný František Ferdinand d'Este byl synovcem rakousko-uherského císaře, nikoliv jeho strýcem.

ha ohledech rozdílné společenské systémy. Je to tedy podobné, jako když psovi říkáte kočka. Ano, má to taky čtyři nohy, chlupy, hlavu a zuby, ale mňoukat psa nenaučíte.

■ Není to taky tím, že už vlastně mnozí nevnímají, co přesně tyhle politické systémy znamenaly a jaké hrůzy přinesly? Že je to něco už příliš vzdáleného a že máme tendenci si staré časy idealizovat? Ostatně i osobní vzpomínky si mozek většinou lakuje na růžovo, to špatné v nich potlačuje. Fascinovaně jsem třeba sledoval, jak zástupci hnutí LGBT mávají při protiizraelských demonstracích v evropských městech vlajkami palestinského Hamásu, tedy hnutí, jež považuje homosexualitu za úchytku, kterou je potřeba vybit. Nebo že si mladá dívka vezme na demonstraci v Praze triko s potiskem evokujícím vraždu 11 izraelských sportovců teroristy z palestinské skupiny Černé září na olympiádě v Mnichově v roce 1972. Ostatně i na Karlově univerzitě v Praze někteří studenti vyvěšují transparenty odsuzující kapitalismus...

Winston Churchill údajně prohlásil, že kdo není ve dvaceti levičák, nemá srdce, a kdo je levičák ve čtyřiceti, nemá rozum. Osobně přednáším na Přírodovědecké fakultě a tam se tyto věci mezi studenty zase příliš neřeší, a nejsem s tím tedy v podstatě konfrontován. Navíc jsem už příslušníkem odcházející generace. Rozumím tomu, že někdo vidí i odvrácené stránky kapitalismu. Je to výrobní způsob, jenž nutně drancuje přírodní zdroje, ale zajišťuje dostatek všech produktů. Na druhé straně jsem pamětník komunismu, který přírodní zdroje drancoval ještě více a nešetřěji, a k tomu občas nebyl ani toaletní papír a na chleba se stála fronta. Mnozí si možná neuvědomují, že se nám především v Evropě v materiální rovině daří asi nejlépe v historii. Například historicky není běžné, že nikdo netrpí, či dokonce neumírá hladu. Po roce 1990 jsme si u nás mysleli, že vývoj ke kapitalismu a k zastupitelské demokracii je, abych tak řekl, dějinně naprosto nutný. Tenhle názor už asi nesdílejí úplně všichni. To je dáno i historickými příklady.

■ Jak to myslíte?

Osobně si nemohu do roku 1990 vzpomenout na nějaký diktátorský systém, který by byl zároveň hospodářsky úspěšný, a tím i adorovaný v západním světě. Sovětský svaz hospodářsky neobyčejně skomíral. Očividné to bylo nejenom na konci jeho dějinného

Už od pravěku platí, že nic nestmelí tlupu (národ) víc než pocit kolektivního ohrožení, společný nepřítel. Zároveň je ale potřeba vyřadit z „činnosti“ soucit. Proto kdykoliv proti sobě v historii stály dvě armády, bylo mnohem snazší přesvědčit vojáky o nutnosti zabíjet, když v nich převládá pocit, že druhá strana nejsou příslušníci stejného „druhu“ jako oni. Bílí nájezdníci na Divokém západě tudíž nazývali indiány „divochy“ a třeba Hitlerovi se podařilo přesvědčit celý národ o tom, že Židé jsou méně než lidi a Slované podřadný druh. A i „běžní“ němečtí vojáci pak páchali v koncentracích neuvěřitelná zvrstvá. Podobné je to i teď ve válce na Ukrajině. Putin říká, že Ukrajinci nejsou národ, ruská média o nich hovoří jako o zombies, přezdívali jim hanlivě chocholové (chochol byla kozácká lokna vlasů na zbytku vyholené hlavy), nacisti, banderovci. Ukrajinci bránící se agresí zase o Rusech, a nejen o vojácích, mluví jako o rašistech (sloučení slov Rusové a fašisti), říkají jim skřeti nebo orkové (hloupí, primitivní a násilníci mutanti z Tolkienova *Pána prstenů*) či Moskalové (ve smyslu primitivové, barbari). Putin je Putler (sloučení jmen Putin a Hitler) a Rusko píšou Ukrajinci s malým počátečním písmenem a dvěma SS (odkaz na německé nacistické oddíly SS).

období, ale i na začátku a v průběhu. Akorát jsme to nevěděli. Ani třeba za Atatürka Turecko, kde k zestátnění nedošlo (po pádu osmanské říše byl Mustafa Kemal Atatürk od roku 1923 prvním prezidentem nově vzniklé Turecké republiky, zemi modernizoval a rozvázal staletá pouta státu s islámem, pozn. red.) nijak výrazně hospodářsky nevzkvátalo. V tomhle ohledu byl z diktátorských režimů funkční možná jen nacismus, jenž ovšem velice brzy vyvolal druhou světovou válku, a ta ho naprosto zničila. Nejenom ekonomicky.

■ A dnes je to jinak?

V určitých ohledech se ukazuje, že mohou existovat i ekonomicky vzkvétající diktatury. Příkladem je třeba Čína. Sice stále vystupuje jako komunistický režim, ale v ekonomických ohledech tam vládne naprosto tvrdý, řekl bych až ten původní kapitalis-

▼ **Nenávist, agrese a prohlubující se příkopy mezi lidmi jsou podle některých psychiatrů i důsledkem rozmachu sociálních sítí. Ty měly původně lidi sblížovat, stal se ovšem do jisté míry opak. Psychologové to vysvětlují tím, že není-li člověk patologický agresor, sadista či mu nejde o život (anebo o pomstu při ztrátě někoho blízkého), je těžké někomu tvář v tvář ublížit. Roli zde hrají zrcadlové neurony soucitu, jež máme v mozku. Na sociálních sítích, když nevidíme ostatní lidi, probíhá odosobnění.**

mus 19. století. Ukazuje se, že hospodářský úspěch za sebou nemusí nutně táhnout pluralitní společnost (teorie, že ekonomicky silná společnost se může udržet jen tehdy, pokud v ní o výkon státní moci volně soutěží více rovnoprávných uchazečů, pozn. red.). I to pak může někoho svádět k podobným úvahám.

„Pojmy jako ‚volný trh‘ pozbývají smysl.“

■ **Otázka je, zda třeba v Evropě všechno to přerozdělování, regulace, dotace, granty a další podpory na straně jedné a na straně druhé „zakázaná“ slova, stále větší míra státního šmirování či to, že kdo ne-**

vyznává nějaký jediný „správný“ názor, je hanlivě nálepkován, a někde třeba už i postižen na kariéře, jsou ještě znaky kapitalismu. Zda jsme tak trochu z jednoho socialismu, toho sovětského, nepřešli k jinému, západoevropskému...

Bavíme se o pojmech a zrovna kapitalismus patří mezi ty docela dost gumové, jimiž lze označit celou škálu věcí. Pojmy jako „volný trh“ pozbývají smysl v dnešním světě, kde koneckonců žádný zcela volný trh nikde neexistuje. Obecně souhlasím s tím, že v Evropě jsme mnohem rovnostářšší než třeba v USA. Historicky se k tomu Evropa přiklání: „Všem stejně.“ Zdá se, že je to dané rozdílem kalvínského dědictví, v Americe velmi silného, proti zbytku křesťanství (Jan Kalvín byl francouzský teolog, významný představitel křesťanské reformace a protestanství 16. století; mj. hlásal, že Bůh předurčil, kdo bude spasen, a kdo zatracen, bez ohledu na jednání člověka, pozn. red.). V parafrázované verzi říká, že ti, kdo jsou Bohu milí, jsou zároveň i bohatí, neboť jim Bůh žehná. Naopak to, že někteří jsou v podstatě životní lůzři, je jasným důkazem Boží nepřiznání. Tohle by katolicismus, ale třeba ani luteránství nikdy netvrdily. Samozřejmě že i naše společnost kupříkladu v roce 1900 byla mnohem rozdělenější než třeba dnes. Děti proletářů si nehrály s těmi z „lepší“ rodin. Ty měly námořnické oblečky a na procházku do parku slečnu guvernanku. Ty proletářské oproti tomu naplňovaly doslova význam slova „uličník“ a na ulicích tvořily různé party. To myšlenkové pozadí určité rovnosti tam ale bylo někde zasuté už tenkrát.

■ **Před časem jste v rozhovoru pro týdeník TĚMA řekl, že končí éra toho, čemu by se dalo říkat „ekonomismus“. Posledních tři-**

cet let se vycházelo z toho, že správné je to, co přináší zisk. Zatímco teď začíná převládat náhled, že je potřeba dělat to, co se má za správné, ať to pak stojí, co to stojí... Napadá mě místy až zaslepená zelená ideologie, prosazovaná v EU bez ohledu na to, že to snižuje životní úroveň lidí a že zbytek světa jde za stejným cílem mnohem pomaleji. A že do toho zapadá třeba i teorie nerůstu, kterou ve veřejném prostoru prosazují někteří levicoví aktivisté. Pod rouškou ochrany planety v podstatě říkají, že kdosi má rozhodovat o tom, kolik čeho smím spotřebovat, kam mohu cestovat a co smím vlastnit. Nikoliv kvůli nedostatku, ale z ideologických důvodů. Sice se nezaklínají ideou totalitního komunismu, nýbrž klimatem, ovšem přijde mi to vlastně podobné.

To, že může někdy v budoucnu kvůli vyčerpání zdrojů nastat doba přidělových systémů, si bohužel představit umím. Ale takový systém by musel být vysoce centralizovaný a představa, že ho budou vytvářet

víceméně samosprávné komuny, je naivní. Ovládla by ho velice brzy jedna z nich, a pak může svůj způsob myšlení a uvažování šířit velkoplošně. Podívejme se třeba na Venezuelu. Po objevu naleziště ropy (během první světové války, pozn. red.) se z ní stala bohatá země a do poloviny 30. let byl venezuelský

„Rovnostářská Evropa vyznává ideu: Všem stejně!“

hrubý domácí produkt na obyvatele nejvyšší v Jižní Americe. Dnes je v této zemi, na nerostné suroviny opravdu bohaté, už roky leccos na příděl a ekonomika skomírá. Krize v 80. letech zvedla oblību radikální levice, její představitel Hugo Chávez byl na konci 90. let zvolen prezidentem a postupně koncentroval veškerou moc. Nový režim pokračuje i po jeho smrti a ukazuje, že ani tak

obrovské státní vlastnictví nerostných surovin nemusí stačit k tomu, aby země pořádně fungovala. Na druhou stranu právě případ Venezuely ukazuje i to, že ani velká ekonomická neefektivita nemusí nutně znamenat, že se takový systém rozpadne. A to ve světě, kdy většina okolních jihoamerických zemí nejsou diktatury.

■ **Jižní Amerika je obecně zemí neuvěřitelných příběhů a roztodivných politických figur. Před pár týdny vyhrál prezidentské volby v Argentině zmítané inflací pravicevým ekonom Javier Milei, který na důkaz toho, že chce totálně ořezat státní výdaje, pobíhal na svých mítincích s motorovou pilou...**

Argentina je také země s obrovskými přírodními zdroji. Například ještě po první světové válce půjčovala zbankrotovanému Rakousku a dodnes najdete jako vďek ve Vídni ulici jménem Argentinierstrasse. Tehdy se Argentina topila v penězích, jenže postupně se tam vystřídal několik vlád a každá jiným způsobem ekonomiku zhun-

▲ Místo aby se EU snažila řešit lokální problémy s ekologií, což by udělalo život jejich obyvatel zdravějším, v zeleném poblouznění se rozhodla, že zachrání celou planetu a zastaví globální oteplování. Soustředí se na emise CO₂, ač jich státy EU celosvětově vypouštějí jen 9 % (zatímco třeba Čína, odkud všechny ty solární panely a kovy na výrobu elektromobilů a větrných elektráren kupujeme, produkuje tohoto skleníkového plynu celosvětově 30 %). Výsledkem je dražota v Evropě, pokles životní úrovně a naštvanost lidí.

tovala. Většinou jsou tyto myšlenky, ať už zleva, nebo zprava, zabaleny do hesel, aby se všichni měli stejně dobře. Nikdy jsem v Argentíně nebyl a nedovedu si představit, jak vypadal v praxi třeba takový perónismus. (Byla to ideologie vycházející z politiky Juana Dominga Peróna a jeho ženy Evy, přezdívané Evita. Perón byl obdivovatelem fašismu v Itálii, kde na konci 30. let působil jako vojenský atašé. V politice se orientoval na chudé obyvatele a u moci jej držela nejen armáda, ale i podpora dělníků, pozn. red.) Ale už to, jak vystavoval a nadšeným davům dlouhodobě prezentoval svou nabalzamovanou manželku, je okolnost velmi podivná. Její posmrtný kult prostě přesahoval všechny meze. V Jižní Americe je ale na druhou stranu možné i to, co si v Evropě nedokážeme představit. Říše Inků se taky zcela odlišovala od čehokoliv, co známe odjinud. Koneckonců je to tak i v přírodě. Když vidíte třeba v amazonském pralesi letět tukana, ptáka, který má zobák stejně dlouhý jako zbytek těla, také vám to přijde fascinující.

■ Ještě k událostem, jež nás v poslední době provázejí. Jednou z nich je i teroristický útok na Izrael, který spáchali bojovníci Hamásu na začátku října. Zaujalo mě, jak si ta zvěrstva točili na videa a šťastně halekali...

Nad tímhle se jistě právem pohoršujeme, je však otázka, co bychom viděli ve vlastní vzdálenější historii. V případě, že by husité měli video a internet, jak bychom se dívali na záběry vypalování klášterů nebo upalování jinověrců ve stodole Janem Žižkou? Kdysi jsem napsal sloupek o tehdejších islámském chalífátu, který jsem poněkud opatrně přirovnával k našim radikálním husitům, a hned mi někteří psali, jak si něco podobného mohu dovolit. Že to přece byli

Boží bojovníci, kdežto islamisté jsou prostí hrdlořezové. S oblibou zapomínáme, že to, co zažíváme, je jevová stránka, a nikoliv pohnutky, co za tím vidíme. Izraelsko-arabský konflikt je už velice starý a doporučuji třeba román Arthura Koestlera *Zloději v noci* (židovský spisovatel a myslitel, pozn. red.),

„Po 1. světové válce Argentina půjčovala Rakousku.“

který líčí i svoje vlastní zkušenosti při osídlování Palestiny ve 20. letech dvacátého století. V tomhle stadiu lze oba národy od sebe snad už pouze hermeticky oddělit, což asi není reálné. Jde o to, že Blízký východ má neobyčejně dlouhou tradici rozmanitých válek, včetně těch vyhlazovacích. Stačí se

▼ Většinou jsou činy diktátorů zabaleny do hesel o úsilí, aby se všichni měli dobře. Například argentinského prezidenta Juana Dominga Peróna a jeho ženu Evu držela u moci nejen armáda, ale i velká podpora dělníků. Posmrtný kult nabalzamované Evy Perónové, přezdívané Evita, byl neuvěřitelný i na jihoamerické poměry. Už při převozu jejího těla byly desítky lidí ušlapány a tisíce zraněny. Tajně ji pohřbili v Itálii, aby ji po exhumaci po mnoha letech měl Perón opět ve svém domě.

podívat do Písma svatého, začít se do starobabylonských tabulek či do jiných starých zdrojů. Nikomu z nás dnes už asi nejde o to, abychom pomstili smrt Přemysla Otakara II. v bitvě na Moravském poli a Rakušanům ukázali, zač je toho loket. U obyvatel Blízkého východu to však není stejné.

■ Zajímavé je, že těch neuralgických míst je ve světě najednou tolik. Jako by skutečně docházelo k nějakému novému rozdělení karet světové moci. Nejenom válečné boje na Ukrajině nebo na Blízkém východě, ale i kroužení Číny kolem Tchaj-wanu. V Evropě je napětí kvůli válce na Ukrajině, nové vlně migrace, Green Dealu, klesající životní úrovni a drahotě, přibývají problémy s již usazenými přistěhovalci hlavně z Blízkého východu a Afriky. V protíváze proti Západu a Americe stojí mocné ekonomické spojení BRICS (Čína, Rusko, Indie, Brazílie, JAR), zahrnující 42 % celosvětové popula-

ce a třetinu světového HDP. A Recep Tayyip Erdoğan, prezident Turecka, člena NATO, se stále hlasitěji staví do role jakéhosi ochránce muslimského světa. Vámi zmiňovaný Atatürk, jenž chtěl republiku od náboženství oddělit, musí v hrobě házet přemety...

Osmanský sultán byl po dlouhá staletí zároveň chalífou, tedy vůdcem celého muslimského světa. Měl to jaksi v popisu práce (prvním z tureckých chalífů se prohlásil roku 1517 Selim I., když dobyl Sýrii, Palestinu a Egypt, pozn. red.). Otázka zní, pro jaké obecnostvo to prezident Erdoğan říká. Zda to směřuje k tureckému obyvatelstvu, které zažívá ekonomické problémy a velkou inflaci, nebo zda mluví k širšímu islámskému publiku. Já do Turecka každý rok jezdím. Tedy do Istanbulu. Atatürkovy obrazy jsou ale stále rozvěšeny po zdech a jeho sochy nejsou povaleny, i když je jich vidět méně a fotografie zakladatele moderní republiky už nezdobí každé auto. Nicméně starý hoteliér, k němuž jezdím, majitel čajovny a další moji známí se alespoň z mého pohledu nijak podstatně nezměnili. Na druhou stranu na ulicích velmi přibýlo žen, které nosí vlasy zahalené do muslimských šátků. V roce 1989, kdy jsem tam byl prvně, to bylo k vidění velmi málo, a jenom na východě země. Teď už celá řada i mladých žen téhle proměně podléhá. Turecko se ale zároveň od roku 1989 velmi hospodářsky pozvedlo.

■ Když si uvědomím, jaké se na nás Evropany valí problémy kvůli tomuto geopolitickému napětí, ale třeba i kvůli měnící se skladbě obyvatelstva, není superrychlý a očividně extrémně drahý přechod k zeleným technologiím dalším hřebíčkem do rakve?

Všechny civilizace se nakonec ke svému zániku přivedly v podstatě samy. A nejde jen o blahobyt a zhýčkanost, což se v historických paralelách často zmiňuje. Je to i tíha byrokracie. Samozřejmě že třeba Římská říše měla trochu jiné problémy než my

dneska, ale v tomhle ohledu to bylo podobné. Také částečně zkolabovala na přílišné sevření administrativou. Z toho důvodu například obyvatelé Západořímské říše asi moc nezeleli, když germánský vůdce Odoakar donutil v roce 476 k abdikaci mladistvého císaře Romula Augusta. Ulevilo se jim od dusivých úředníků, Germáni tehdy na daně tolik nedbali, raději více válčili. V historii jsou i další podobné a velmi zajímavé momenty. Třeba některé státní útvary

„Všechny civilizace se k zániku přivedly samy.“

ve vrcholném středověku se podkopaly přebujením církevních struktur. Těsně před Lutherovou érou (Martin Luther, 1483–1546, byl německý kněz, teolog, kazatel a reformátor církve, pozn. red.) patřil v Německu každý pátý člověk k duchovnímu stavu. To bylo neudržitelné. Navíc gigantické sta-

▼ Zánik mocné, leč blahobytem zdegenerované západořímské říše je považován za jeden z největších civilizačních zlomů západních dějin. Hledání shodných příčin rozpadu starověké civilizace se současnou krizí naší západní civilizace je dnes populární. Počínaje úpadkem mravů, čím dál větším odtržením elit od zbytku společnosti, ztrátou sebezáchovných instinktů, přes nízkou porodnost, přijímání migrantů (zprvu jako pracovní síly) až po příchod nového náboženství (křesťanství). Prof. Komárek však připomíná i nárůst byrokracie a regulací státu.

vební církevní projekty musely stát nejen obrovské úsilí, ale i obrovské peníze. I proto se to pak zhroutilo tak trochu vlastní vahou. ■ Barvitě mi popisujete minulost, co ale naše budoucnost? Co bobtnající evropská i národní legislativa? Stále více regulací, nařízení a přerozdělování?

Máte pravdu v tom, že ty problémy jsou v podstatě stále stejné. Navíc dnes hodně věcí mění i informační technologie. Dopis s žádostí o zásah panovníka šel kdysi od Eufratu do Říma čtrnáct dní, a to i když si ho jezdcí předávali a měli ty nejlepší koně. Odpověď zabrala stejně času. Dnes bychom poslali SMS nebo e-mail. Když to technologicky dovedeme ad absurdum, pak na vykonávání případné nové regulace, zda máte při močení stát, nebo sedět, mohou v naší osvěcené době dohlížet kamery. A kdo čurá v nepovolené poloze, tomu pošleme pokutový bloček! Tohle přece jen římská ani středověká administrativa nezvládly.

Josef Hympl

